

HAJDU TIBOR

Az orosz vezérkar 1910–1913-as tervei az Osztrák–Magyar Monarchia és Németország elleni támadásra*

Bár a francia–orosz szövetség kezdetét 1888–1889-re tehetjük, ez nem tekinthető az 1914-es antant közvetlen előzményének. Anglia ekkor még távol állt ettől a szövetségtől, Szerbia pedig az 1880-as években a Monarchia szövetségese volt.

A fő veszélyt a Monarchia számára a századfordulón kétségtelenül a francia szövetséggel megerősödött Oroszország jelentette. 1893-ban Franciaország titkos katonai szerződést kötött Oroszországgal, amelyben a felek kötelezték magukat, hogy ha Németország vagy a Monarchia mozgósít, „Franciaország és Oroszország e hír vétele után összes erőiket mindennemű előzetes megegyezés bevárása nélkül haladéktalanul és egyidejűleg mozgósítják”.¹ Az orosz–francia titkos szerződés szerint háború esetén az orosz támadás főereje Németország ellen irányult volna, bár a megállapodást orosz részről aláíró Obruchev tábornok meggondolandónak mondta első lépésként a gyengébb ellenfél, a Monarchia haderejének szétzúzását.² A szerződés szerint „Franciaország és Oroszország, a béke megőrzésének egyedüli céljától vezérelve, nem ismerve más célt, mint biztosítani a védelmi háború feltételeit arra az eshetőségre, ha a hármas szövetség erői megtámadnák egyiküket, szerződést kötöttek a következők alapján:

§ 1. Ha Franciaországot támadás éri Németország vagy a Németország által támogatott Olaszország részéről, Oroszország minden rendelkezésére álló erőt felhasznál a Németország elleni támadásra.

Ha Oroszországot támadás éri Németország vagy a Németország által támogatott Ausztria részéről, Franciaország minden rendelkezésére álló erőt felhasznál a Németország elleni harcra.

---

* A tanulmány a Budapesten 2013. október 10-én, az Osztrák Kulturális Fórum, a bécsi Ludwig Boltzmann Intézet és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja közös konferenciáján elhangzott előadás szerkesztett változata. A térképeket az orosz eredeti alapján Nagy Béla rajzolta.

1 *V. P. Patyomkin–V. M. Hvosztov–I. I. Minc*: Az újkori diplomácia története (1872–1919). Szikra, Bp., 1948. 196.

2 Az orosz–francia szerződés teljes szövegét közli N. N. Golovin tábornok: *Iz isztorii kampanyii 1914 goda na russzkom fronte. Plan vojnü. Sojuz Russzkih Vojennih Invalidov*, Paris, 1936. 19. (eredetileg: Prága, 1924.) – Nyikolaj Nyikolajevics Golovin (1875–1944) altábornagy, kezdetben lovastüzér-gárdatiszt, 1908-tól a Vezérkari Akadémia taktikaprofesszora, a világháború kezdetén a grodnói gárda-huszárezred parancsnoka, majd a 9. hadsereg főszállásmestere, 1916-tól a 7. hadsereg, 1917-ben a román front vezérkari főnöke. 1919–1920-ban Gyenyikin fehér hadseregében harcolt, 1920 novemberében Párizsba távozott, ahol egyetemi tanárként írta műveit az I. világháborúról.

§ 2. Abban az esetben, ha a hármas szövetség vagy egyik tagállama erői mozgósítást kezdenek, Franciaország és Oroszország e hír vétele után mindennemű előzetes megegyezés bevárása nélkül haladéktalanul és egyidejűleg mozgósítják erőik összességét és a határokhoz minél közelebb összpontosítják azokat.

§ 3. A Németország ellen felhasználandó erők Franciaország részére 1 300 000 főben, Oroszország részére 700 000–800 000 főben határozatnak meg.

Ezek az erők a legnagyobb gyorsasággal hajtják végre határozott lépéseiket, hogy Németország egyidejűleg legyen kénytelen harcolni keleten és nyugaton.”

A szerződés előírta továbbá, hogy az orosz és francia vezérkar állandó jelleggel működik együtt, béke idején is megosztják egymással értesítéseiket a hármas szövetség haderejéről. Az esetleg bekövetkező háborúban Franciaország és Oroszország nem kötnek különbékét. A fenti egyezmény addig érvényes, amíg a hármas szövetség fennáll.

Az egyezmény valóban érvényben maradt a világháború kitöréséig, csupán kétszer eszközöltek rajta módosítást. Miután idővel lehetségesnek tűnt a hármas szövetség megszűnése, a francia–orosz szerződés tartamát úgy változtatták meg 1899-ben, hogy az egyezmény addig marad érvényben, amíg megfelel mindkét fél érdekeinek. 1912-ben pedig a 4., a vezérkarok együttműködéséről szóló pontot egészítették ki azzal, hogy a haditengerészet vezérkarai hasonló módon működnek együtt.³

Anglia formálisan nem csatlakozott a francia–orosz szövetséghez. Egyik féllel sem kötött katonai szövetséget, de várható volt részvétele háború esetén: egyrészt mert garantálta Belgium semlegességét, másrészt bár kontinentális érdekeltsége nem volt, annál inkább nyugtalanította Németország flottafejlesztése, gyarmatszerzési, illetve a bagdadi vasúttal kapcsolatos közel-keleti aspirációi. A francia–orosz szövetség még több ország csatlakozására is számított háború esetén, de formális katonai szerződést ezekkel sem kötöttek.

Az orosz hadsereg fő problémája mozgósítás esetén a birodalom hatalmas kiterjedése és nem kielégítő vasúti hálózata volt, ami nagyon lelassította az erők összpontosítását. Franciaország ezért rendkívül nagy összegű kölcsönökkel segítette a stratégiai vasútvonalak építését és a meglevő hálózat áteresztőképességének, gyorsaságának fokozását. A mozgósítás gyorsaságát azért tartották rendkívül fontosnak, mert a háborúra készülő felek mindegyike – későbbi kifejezéssel – világháborúban gondolkodott. Ha tudják, hogy a háború majd évekig tart, akkor az orosz mozgósítás viszonylagos lassúságának nem lett volna akkora jelentősége.

Ami a szerződésben rögzített ellenfeleket illeti, Vilmos császár már Ferenc József 1889. augusztusi berlini látogatásakor közölte vendégével: ha a Monarchia hadseregét Bulgária vagy bármi más ok miatt mozgósítják, Németország seregei még ugyanazon a napon felkészülnek.⁴ Ám az 1890-es években még Németországban és Oroszországban is erős pártja volt a régi porosz–orosz jó viszony fenntartásának.

³ Golovin, N. N.: i. m. (2. jz.) 19.

⁴ Edmund Glaise von Horstenau: Franz Josephs Weggefährte. Das Leben des Generalstabschefs Grafen Beck. Amalthea, Zürich–Leipzig–Wien, 1930. 337.

Minek köszönhatték Európa népei a béke meghosszabbítását még két évtizeddel? Kétségtelen, hogy a diplomácia megtette a magáét a háborús előkészületek fékezésére vagy elkenődésére. A vezérkarok viszont megkezdték a haditervek készítését, a kormányok pedig a szükséges ipari-hadfelszerelési potenciál megteremtését. Anglia 1904. április 8-án hosszú ingadozás után egyezményt kötött Franciaországgal, így a francia diplomácia a következő években összehozhatta az angol–francia–orosz antantot, a majdani háború egyik döntő tényezőjét. Az 1904-es angol–francia megállapodás, az „entente cordiale” azonban még nem számítható a közvetlen háborús előkészületekhez.

Tehát – bár előrelátható volt, hogy előbb-utóbb kitör a háború – Anglia nem kötött a francia–oroszhoz hasonló támadó jellegű katonai egyezményt. A francia kormány csak egy olyan nyilatkozatot tudott kicsikarni a brit külügyminisztertől 1912 novemberében, hogy ha kormányaiknak „komoly oka van harmadik hatalom indokolatlan támadására számítani, vagy valamire, ami az általános békét fenyegeti, köteles azonnal megvitatni a másikkal azt, hogy vajon mindkét kormány cselekedjen-e az agresszió megakadályozásáért, valamint a béke megőrzéséért, és ha igen, milyen intézkedéseket hozzanak együttesen. Ha ezek az intézkedések magukban foglalják a közös cselekvést, azonnal mérlegelés tárgyává fognak tétetni a vezérkarok tervei.”⁵

Miért csak 1914-ben szánta el magát a cár a háborúra, még Ferenc Ferdinánd életében, tehát az ő halálától vagy Szerbia sorsától teljesen függetlenül? Bruszilov orosz tábornok – a világháborúban a cári hadsereg legeredményesebb parancsnoka – utólag úgy látta: 1904-ben „éppen megkötöttük a szövetséget Franciaországgal, miután már évek óta készülődtünk a háborúra Nyugaton, és mégis szükségét éreztük, hogy siessünk betörni a fejünket holmi bolondozással a Távols-Keleten. Ez a kaland tiszta örülség volt; tönkretette az orosz hadsereget és a birodalmi hadikincstárat, orosz vér óceánját öntötték semmiért. A forradalmi dráma első, 1905-ös felvonása ennek a gyermekes és bűnös szeszélynek volt az eredménye. Ez a krízis a Gondviselés korai, de fontos figyelmeztetése volt arra, hogy a Birodalomban semmi sincs rendben. [...] Azután újakezdtük a háborús előkészületeket a nyugati fronton.”⁶

Pitreich gyalogsági tábornok (1902–1906 között a Monarchia hadügyminisztere) 1911-ben megjelent könyvében⁷ nyíltan hangot adott a hadvezetés véleményének: Európa már egy évtizede a háború lázában ég; a német egység, szövetségben a Monarchiával, egyszerűen elvágta Oroszország európai befolyásának útjait.

5 *John Keegan*: Az első világháború. Európa, Bp., 2010. 97–98.

6 *A. A. Brussilov*: A Soldiers Note-Book 1914–1918. Macmillan, London, 1930. 296. Alekszej Alekszejevics Bruszilov (1853–1926) lovassági tábornok, az I. világháborúban először a Kelet-Galíciában harcoló 8. hadsereg, majd az egész Délnyugati Front parancsnoka, amelynek élén 1916 nyarán áttörte a központi hatalmak frontját. 1917. május–júliusában az orosz hadsereg főparancsnoka, de az ún. Kerenszkij-offenzíva sikertelensége miatt nyugdíjazták. 1920 májusában harcra szólította a volt orosz tiszteket a lengyel hadsereg ellen, és maga is beosztásokat vállalt a Vörös Hadseregben.

7 *Heinrich Pitreich*: Meine Beziehungen zu den Armeeforderungen Ungarns, verbunden mit der Betrachtung dermaligen internationalen Situation. Braumüller, Wien, 1911.

Oroszország már régen el van szánva a háborúra, hiába igyekezett a központi hatalmak diplomáciája már az 1886-os bulgáriai események óta mindent megtenni Oroszország megbékítésére. Az orosz–francia–angol antant létrejötte után azonban az európai háború elkerülhetetlen. Ennek kitörése szerinte csak azért késik, mert Oroszország előbb kelet-ázsiai pozícióját próbálta rendezni, japán háborúja azonban balul ütött ki. Az antant ugyanakkor nem mondott le az európai háborúról.

Ezért szerinte nem szabad a csodában – vagyis a döntő európai háború elmaradásában – reménykedni. A fegyverkezésben elmaradott Monarchiának létérdeke a német szövetség, ezért mindent meg kell tenni a belső ellentétek kiegyenlítésére és a haderő népszerűsítésére Magyarországon.

Mikor Pitreich hangot adott meggyőződésének, hogy az 1911-es helyzetben készen kell állni a háború kitörésére bármikor, egyben kifejtette a német és osztrák–magyar vezérkar közös (később tévesnek bizonyult) meggyőződését, hogy a nehezen irányítható tömeghadseregek korában minden az első, döntő csaták előkészítésén múlik, mert a hosszú háború ki van zárva.⁸

1908. február 10-én az orosz Katonai Védelmi Tanács, egyetértésben a kormánnyal, még kimondta: „Tekintettel a hadsereg anyagi felszereltségének szerfeletti ziláltságára és tekintettel a kedvezőtlen belső helyzetre, most kerülnünk kell olyan agresszív” lépéseket, amelyek háborúra vezethetnének.⁹ Másrészt a japán háború kudarca, amely elvette a cárral kedvét a távol-keleti terjeszkedéstől, még inkább a Balkánra és a Monarchia szláv területeire koncentrálni a figyelmét. Golovin tábornok idézett művében kimondja: 1914-ben „mindenki emlékezett Bosznia-Hercegovina annexiójára, mikor Ausztria–Magyarország, erőtlenségnek ítélve Oroszországot, nem tartóztatta meg magát a berlini szerződés cinikus megszegésétől”, Oroszország pedig kénytelen volt osztozni a morális felelősségben, mikor „azt a határozott tanácsot adta Szerbiának, hogy legyen engedékeny”.¹⁰

1910-ben azonban az orosz hadvezetés már felkészültnek érezte magát a háborúra. Az orosz vezérkar ebben az évben készített új haditerve visszavonta a fegyverben álló csapatok jelentős részét a Visztula vonaláról, hogy így elkerülje első vonalának esetleges bekerítését a gyorsan mozgósítható német haderő által, s a békeleltetés zömét a Bjelosztojk–Breszt–Cholm-vonalon összpontosította.¹¹ A Monarchia elleni támadásra szánt erőket a Breszt–Litovszk–Kovel–Rovno–Proszkurov-vonalon helyezték volna el. A két front természetes elválasztó vonalának tekinthető a Bresztől keletre húzódó, nagy kiterjedésű, manőverezésre alkalmatlan Pripjaty-mocsárvidék. Ekkor is, később is felmerült, hogy a német fronton a fő csapás ne Kelet-Poroszország, hanem a Visztulától délre, közvetlenül Berlin felé irányuljon, ezt azonban a döntésnél elvetették.

1912. januárban Raymond Poincaré lett Franciaország miniszterelnöke, aki az antant megerősítésére törekedett. 1912 augusztusában biztosította Oroszországot

⁸ Uo. 15–16.

⁹ *Patyomkin, V. P.–Hvosztov, V. M.–Minc, I. I.*: i. m. (1. jz.) 184.

¹⁰ *Golovin, N. N.*: i. m. (2. jz.) 5.

¹¹ Uo. 17.

teljes együttműködési készségéről, majd megszerezte ehhez Anglia hozzájárulását. Poincaré fő célja Elzász-Lotaringia visszaszerzése volt, akár háború útján is. A francia és orosz vezérkari főnökök rendszeresen, 1911-től már évente egyeztették terveiket a háború kezdetére. Részletesen tájékoztatták egymást erőik nagyságáról is.

Egyebek között megállapodtak arról, hogy Franciaország a mozgósítás 10. napján kezdi meg a támadást a német haderő ellen, az addigra fegyverben álló 1 millió 300 ezer katonával, míg Oroszország a mozgósítás 15. napján 800 ezer főnyi sereggel támad. Az orosz irodalom szerint ezt a tervet Joffre vezérkari főnök erőltette a nem elég önálló Zsilinszkij orosz vezérkari főnökre; ilyen gyors mozgósításra az orosz fél a valóságban képtelen volt. Emellett a franciák az ellenség erejének számbavételénél nem vették tekintetbe, hogy a Kelet-Poroszországba betörő orosz hadsereg a Landwehrrel is szembe találja magát, továbbá lebecsülték a Monarchia haderejét, az orosz vezérkar viszont pontos felderítési adatok birtokában tisztában volt annak értékével. Az 1911-es vezérkari tanácskozáson Joffre még azt is kétségesnek mondta, hogy ha eljön a nagy nap, a Monarchia kiáll-e Németország mellett.¹²

1911-ben fordulat állt be a francia stratégiai tervezésben. Addig az a Foch, Pétain és mások által kidolgozott elképzelés volt érvényben, hogy védekező politikát kell folytatni az orosz hadsereg teljes kibontakozásáig. 1911-től azonban agresszív, kezdetől támadó doktrína került előtérbe, talán német mintára, és ez kihatott az orosz haditerv 1912-es átdolgozására is.

Az új orosz haditervet II. Miklós 1912. május elsején írta alá. Elvetve azt az elképzelést, amely szerint a teljes mozgósítás befejezéséig védekezésre kell szorítkozni, azonnali támadást írt elő: „Támadó fellépés Németország és Ausztria–Magyarország fegyveres erői ellen, amelynek célja átvinni a háborút az ő területükre.” (Kérdéses, hogy Joffre erőszakosságának vagy a cár dilettáns nagyvonalúságának volt-e ebben nagyobb része.)

A fő feladat „a Kelet-Poroszországban álló német seregek leverése és Kelet-Poroszország elfoglalása, ezzel kedvező kiindulási helyzetet biztosítva a további műveletekhez”.¹³

Az 1. hadsereg feladata a mozgósítás biztosítása volt, továbbá az előkészület a Mazuri-tavak megkerülésére északról, vagyis Litvániából. A 2. hadsereg feladata ugyanez volt délen, előkészítve a Mazuri-tavak megkerülését nyugatról, addig is minden körülmények között is tartva Bjelosztojk–Grodno körzetét.

Az osztrák front (3. és 5.) hadseregeinek fő feladata „megverni az osztrák–magyar hadsereget, figyelemmel arra, hogy megakadályozzuk jelentős ellenséges erők visszavonulását délre a Dnyeper mögé és nyugatra Krakkó felé”.

A 4. hadsereg feladata (a haditerv „A” variánsa esetén, vagyis ha a háború kezdetén Németország fő erejét Franciaország ellen fordítja) az ellenség felderítése Galíciában a Tomasz–Przemysl-vonaltól nyugatra, valamint felderítés az osztrák és német határokon túlra. A „G” variáns esetén (ha Németország fő erejét

12 Uo.

13 Uo. 63.

az orosz hadsereg ellen fordítja) be kellett törnie Kelet-Poroszországba északról, Riga–Savli térségéből Tilsit–Schmalkalden irányába.

Az 5. hadsereg feladata a mobilizáció és összpontosítás védelme volt körzetében, valamint az ellenség felderítése Galíciában a Druzszkopol–Kamenka–Lvov-vonaltól nyugatra Tomasov–Przemysl vonaláig. Támadást kellett előkészítenie a Lvov–Przemysl fronton, ellenséges támadás esetén pedig mindenáron tartania Breszt–Kobrin körzetét. A 3. hadseregnek az ellenséget kellett felderítenie a Druzszkopol–Kamenka–Lvov-vonaltól délre és délkeletre. A front szárnyain elhelyezett hadseregeknek a főváros védelmét és a balti partok megfigyelését kellett biztosítani (6. hadsereg), illetve a 3. hadsereg balszárnyát fedezni Románia felé (7. hadsereg).

Nem vették figyelembe a haditerv véglegesítésénél Posztovszkij tábornok figyelmeztetését, hogy a Monarchia hadserege már a mozgósítás 23–25. napján elérheti Ivangorod–Lublin–Cholm–Kovel vonalát. Ne feledjük, hogy ezt a tervet még a Balkán-háborúk előtt készítették, a francia és orosz vezérkari főnökök pedig egyeztették terveiket. A tervezésnél azonban még nem tudhatták, hogy Conrad túl nagy erőt vonultat fel kezdetben Szerbia ellen, s ezzel kiegyenlíti az orosz félnek a lassúbb mozgósításból eredő hátrányát.

A fenti fő tervekhez számos módosítást, finomítást készítettek, ezek a bemutatott térképeken megtekinthetők. Az új vezérkari főnök, Januskevics még az alternatív támadási irányokat is átbeszélte Joffre-ral.

1913 szeptemberében új orosz–francia katonai szerződést kötöttek. A két szövetséges között teljes volt az összhang. (John Keegan ismert I. világháború-történetében, nyilván francia források alapján, francia–orosz ellentétekről fantáziál, az oroszok lassú felkészüléséről, akik szerint csak 1913-ra álltak készen.) Franciaországra hárult Anglia támogatásának biztosítása. A német és az osztrák–magyar vezérkar rosszul számított, amikor arra alapozva kívánta a háborút mielőbb megkezdeni, hogy Oroszországnak még néhány évre van szüksége a teljes felkészüléshez.

Az orosz hadvezetésben ellentétek voltak a háború megkezdésének optimális időpontjáról. A katonai szakértők úgy látták, hogy komoly hiányosságok vannak a tűzérés, főleg a nehéztűzérés fejlesztése terén. Míg a legénység és az ezredszintű tisztikar kiképzésében jelentős eredményeket értek el, a magasabb parancsnokok kinevezési rendjét jogosan kifogásolták. A vezérkar és a gárdaezredek tisztjei privilegizált helyzetben voltak, elfoglalták a magas beosztások nagy részét, anélkül hogy a csapatokat, a mindennapos gyakorlatot kellőképpen ismerték volna.¹⁴ Így a katonai vezetés további reformokat látott szükségesnek, és a hadba lépést 1917-

14 Erről *A. Zajonckovszkij: Mirovaja vojna 1914–1918 gg. Moszkva, 1924.; Brussilov, A. A.: i. m. (6. jz.) 25–27.* Bruszilov azonban mindemellett szerencsésnek tartja, hogy a háború kezdetén a főparancsnok Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg volt, nemcsak katonai képzettsége, hanem emberi kvalitásai miatt is. Andrej Medárdovics Zajonckovszkij (1862–1926) gárdatiszt, 1905-ben tábornok az orosz–japán háborúban, a világháború kezdetén a 37. gyaloghadosztály parancsnoka, 1915–1916-ban hadtestparancsnok, gyalogsági tábornok, néhány hónapig a román „Dobrudzsahadsereg” parancsnoka, 1917 májusában nyugdíjazták. 1918-ban belépett a Vörös Hadseregbe, 1919. július–1920. február között a Gyenyikin ellen harcoló 13. hadsereg vezérkari főnöke. 1922–1924-ig a Katonai Akadémia parancsnoka, számos tankönyv és hadtörténeti munka szerzője.

re tervezte. Ezért az 1913-as szerb válság napjaiban még nem ígértek támogatást Szerbiának, amely akkor, mint ismeretes, elfogadta a Monarchia ultimátumát. A cár, a németellenes háborús párt és a francia vezérkar viszont kész lett volna korábban kezdeni, és úgy látták, az orosz hadsereg állapota ezt lehetővé is teszi.

A két katonai szövetség tervei 1913 végére már annyira készek és összehangoltak voltak, hogy kérdéses már csak az maradt: ki és mikor kezdi el. A német vezérkar előnyösnek látta, ha nem várja be az orosz hadsereg reformját. Ugyanakkor nagy harci kedvében abban reménykedett – tévesen –, hogy francia–német háború esetén Anglia nem siet szövetségese segítségére. Valójában ekkor már a brit haditengerészet egyeztetette terveit orosz partnerével, sőt felmerült orosz részről angol hajók kérése egy esetleges pomerániai partraszálláshoz.

Oroszországban, ahogy felkészültebb lett a hadsereg, úgy került fölénybe a pánszláv, háborús párt, támaszkodva a mind harciasabb francia kormányra. Az orosz háborúpárti sajtó, különösen 1914 tavaszán sokat foglalkozott Magyarországnak helyzetével, bírálta a schizma-pert, és többször felvetette, hogy Magyarországnak érdekében állna elszakadni a hármas szövetségtől. Ferenc Józsefről többször is durva hangon írt, s kifogásolta, hogy célzatosan felfűjnek olyan „jelentéktelen” ügyeket, mint a Redlé.¹⁵

Tény, hogy az orosz hadsereg ellátottsága modern fegyverzettel még a világháború kitörésekor sem közelítette meg a német hadseregét, és valamivel a Monarchia hadseregénél is rosszabb volt, mozgósítása pedig várhatóan hetekkel tovább tartott, mint az ellenfélé, de ezt ellensúlyozta kimeríthetetlen létszám-főlénye. Franciaországnak pedig nem az volt a fontos, hogy az orosz hadsereg már a háború kezdetén győzelmeket arasson, hanem az, hogy minél több német hadosztályt kössön le.

A cár 1913. szeptember 25-én jóváhagyta az „alapvető elképzeléseket fegyveres erőink kibontakoztatására a hármas szövetség hatalmai elleni háborúban”. E szerint az aktuális mobilizációs terv 1914. november elsejével lépett volna életbe, és már 1915 tavaszát alkalmasnak látták a támadásra. Miután azonban a háború ennél korábban megkezdődött, a mozgósítás lényegében az 1912. május 16-án jóváhagyott előző mobilizációs terv „A” variánsa szerint történt meg. 1914 júliusában ez a terv valósult meg, annyi változtatással, hogy miután Romániától nem kellett tartani, a nagy létszámú odesszai VIII. hadtestet átadták a Lemberg irányába támadó 3. hadseregnek.

A támadási terv lényegében nem változott az 1912-eshez képest, de Golovin szerint – amennyiben kisebb erőt adott az osztrák–magyar frontra – valamennyit rontott rajta. Ezt Zajoncsovszkij azzal magyarázza – talán némi hazafias elfogultsággal –, hogy a francia kormány és vezérkar 1912-től erősödő agresszivitásával szemben Zsilinszkij orosz vezérkari főnök túlságosan engedékeny volt. Egyrészt nem hangsúlyozta eléggé az orosz hadsereg felkészültségének még fennálló hiányosságait, ami főleg a lövészárkok-hadviselés kialakulása után mutatkozott meg. Másrészt Zajoncsovszkij és az orosz stratégiák nagy része előnyösebbnek tartotta volna, ha az orosz főerő a Pripjaty-mocsaraktól északra, végcélként Berlin irá-

¹⁵ *Novoje Vremja* (Pétervár) 1914. március–április.

nyában támad; ehelyett Kelet-Poroszországra koncentráltak, hogy gyors segítséget nyújtsanak a francia hadseregnek, s ott az ismert hibákat követték el.¹⁶

1914 júliusában azonban ismét, mint az előző évben, Szerbia teremtett konfliktushelyzetet. Csakhogy most egészen másképp viselkedett, mint 1913-ban – s ennek fő oka a háborúra csaknem készen álló Oroszország biztatása volt. A kezdő lépést a Monarchia tette ugyan meg, amiben nagy része volt II. Vilmos német császár biztatásának, mondhatni nyomásának. Az orosz–francia szerződésnek megfelelően a Monarchia Szerbia elleni részleges mozgósításának másnapján Oroszország is részleges mozgósítást hajtott végre a Monarchiával határos katonai körzeteiben, majd ugyanígy a szerződésnek megfelelően járt el a Monarchia teljes mozgósítása, illetve a német mozgósítás után.

HAJDU TIBOR

THE PLANS OF THE RUSSIAN GENERAL STAFF IN 1910–1913 FOR AN ATTACK AGAINST THE AUSTRO–HUNGARIAN MONARCHY AND GERMANY

The aim of the present paper is to present those plans, hitherto unknown in Hungary, which were elaborated during the four years preceding World War I by the Russian general staff, in accordance with their French colleagues, in order to launch an attack against Germany and the Austro–Hungarian Monarchy.

In 1893 France concluded a secret military treaty with Russia that was directed against the Triple Alliance. Although the defeat suffered from Japan and the revolution of 1905 halted the Russian preparations, in 1910 they resumed, upon French pressure, the elaboration of detailed military planning.

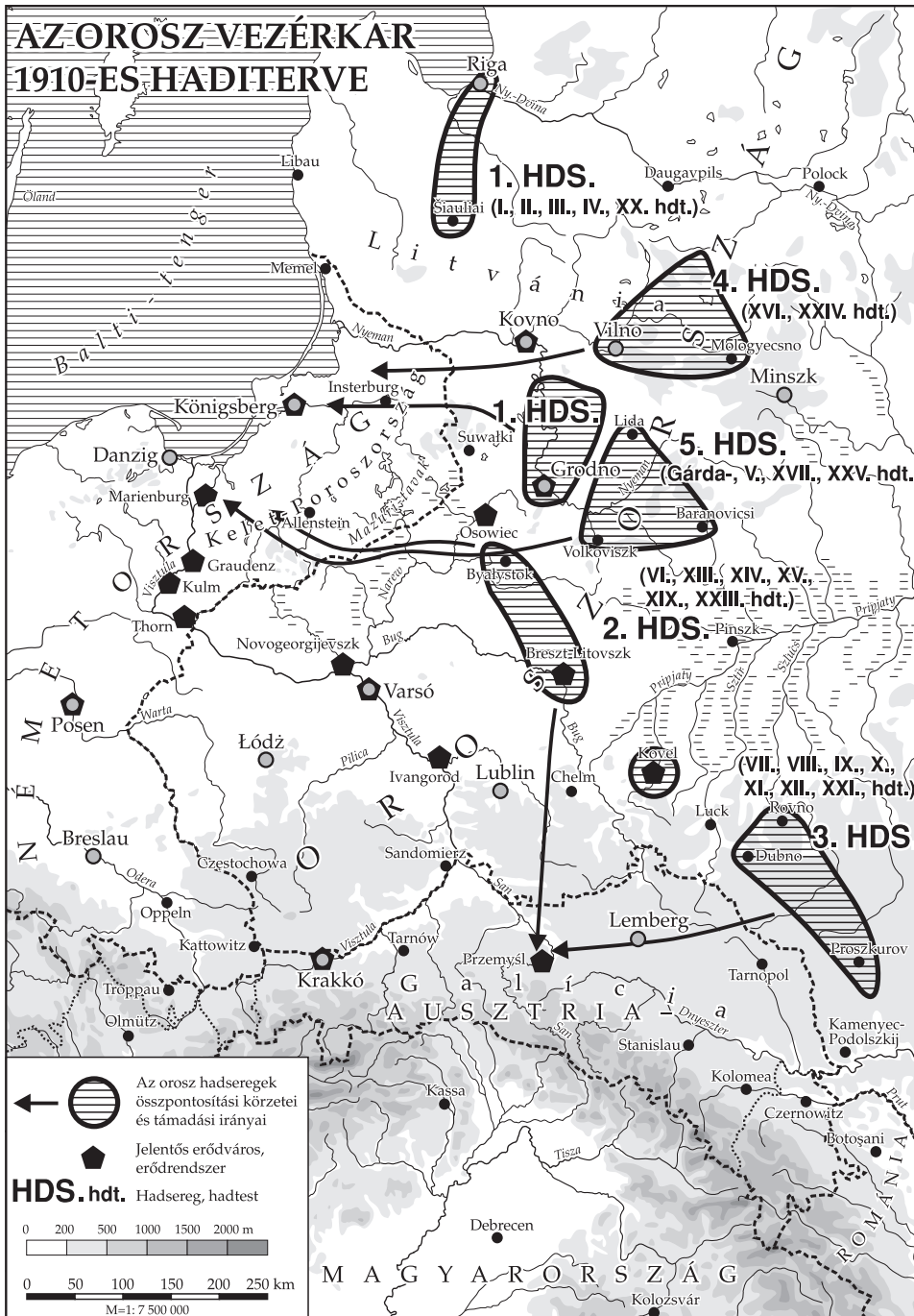
The 1910 plan concentrated the majority of forces to attack Eastern Prussia along the line Bielostok – Brest – Cholm. The troops to attack the Monarchy were disposed along the line Brest – Litovsk – Kovel – Rovno – Proskurov. (See the annexed maps prepared by the Russian staff.)

During the negotiations between the Russian and French staffs that took place in 1911 the initial numbers of the attacking forces were set down, and it was also agreed that the French and the Russians would begin the attack respectively on the 10th and 15th day of mobilisation. The new Russian plan was signed by Nicholas II on 1 May 1912. Two versions of the military plan were adopted, plan „A” for the case of Germany turning at the start of the war with the majority of her forces against France, and plan „G” if Germany opted for a main strike against Russia.

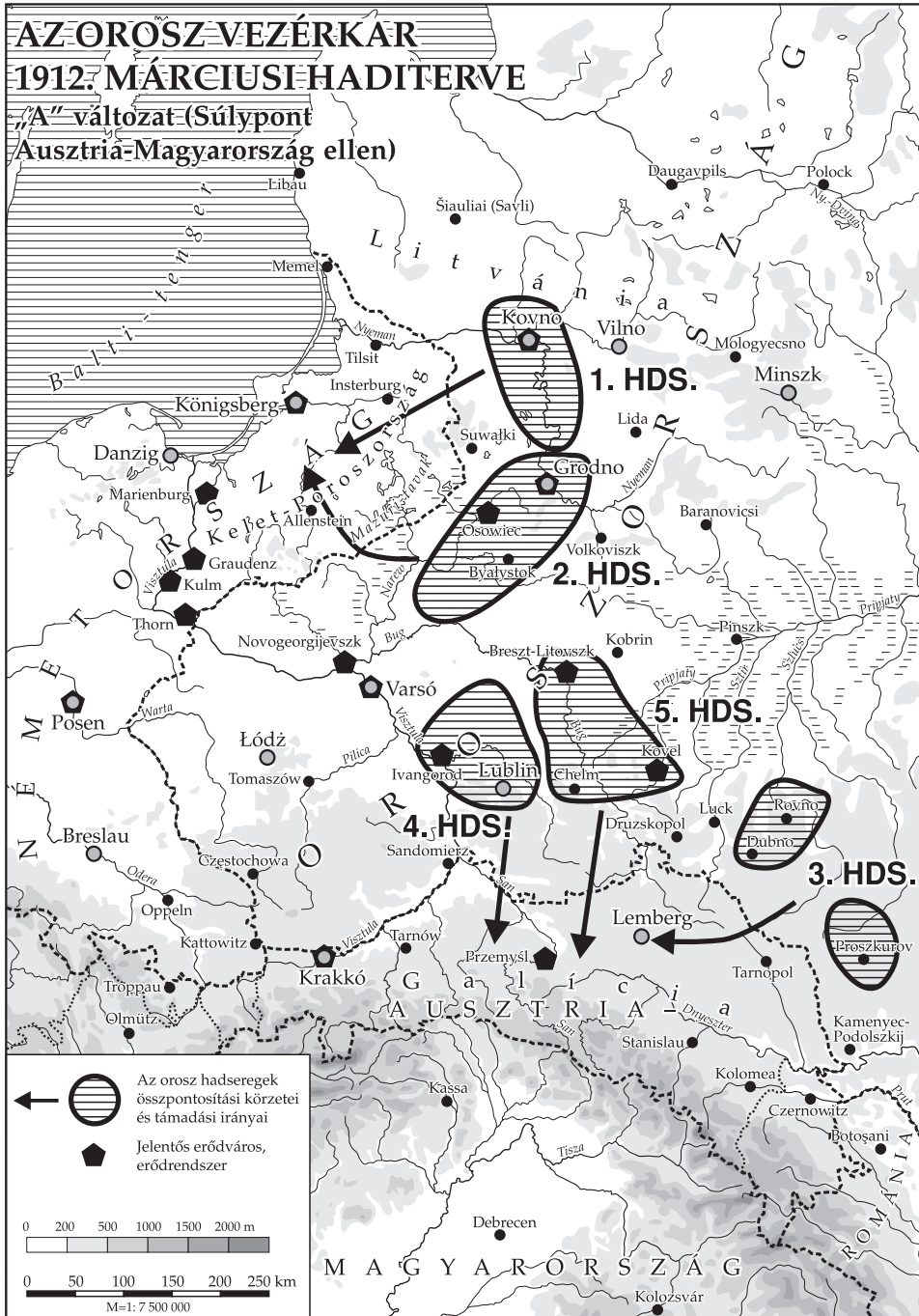
In September 1913 a new French–Russian military treaty was concluded. On 25 September 1913 the Tzar sanctioned the document called „Basic conceptions about the deployment of our forces in the war against the powers of the Triple Alliance”. According to this, the actual plan of mobilisation would have come into effect on 1 November 1914, and the spring of 1915 was thought fit for the attack. As the war started earlier, mobilisation was undertaken along the „A” variant of the plan adopted on 16 May 1912.

¹⁶ *Zajonckovszkij, A.*: i. m. (14. jz.) 47.

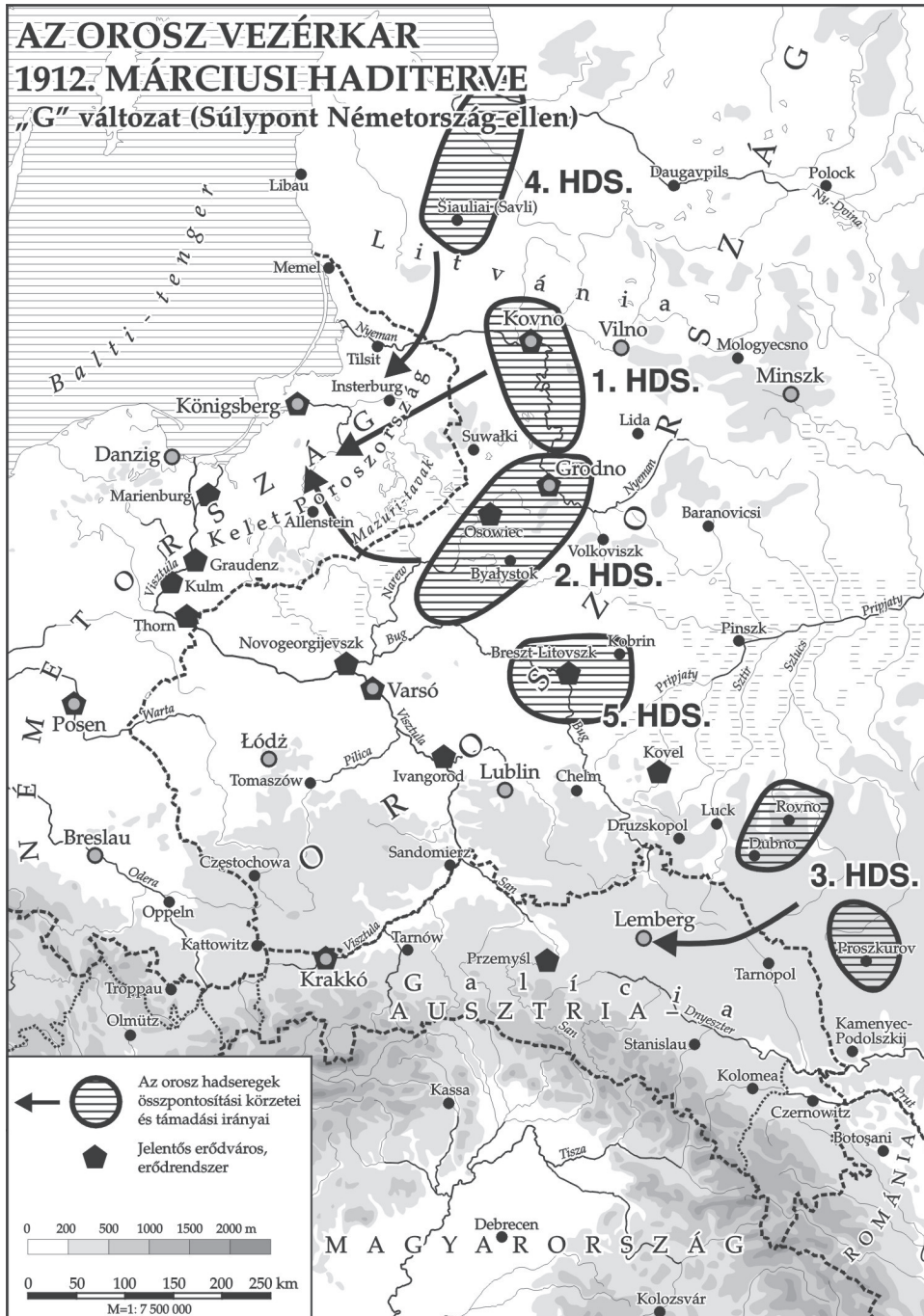

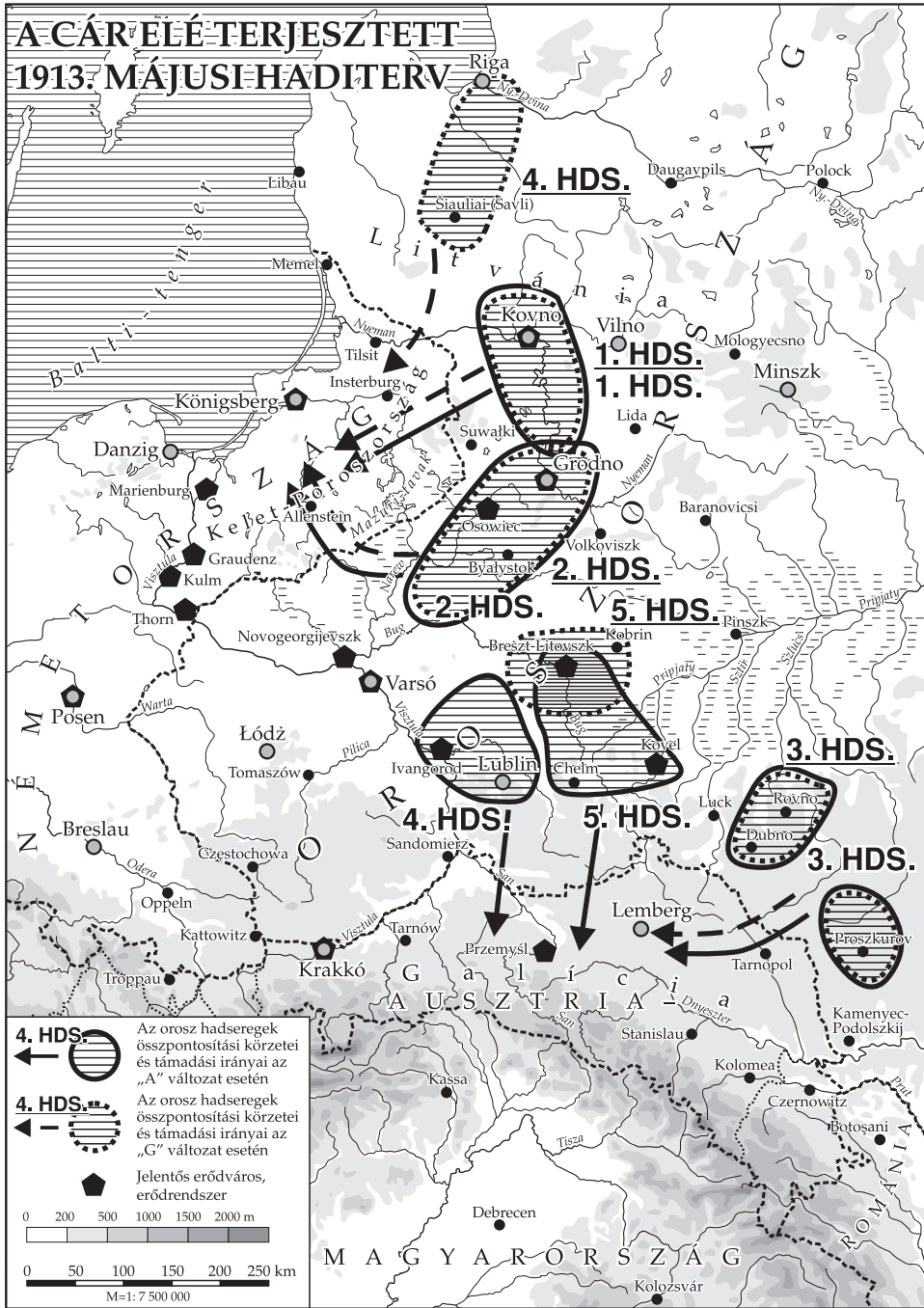
1. térkép. Az orosz vezérkar 1910-es haditerve

2. térkép. Az orosz vezérkar 1912. márciusi haditerve („A” változat)

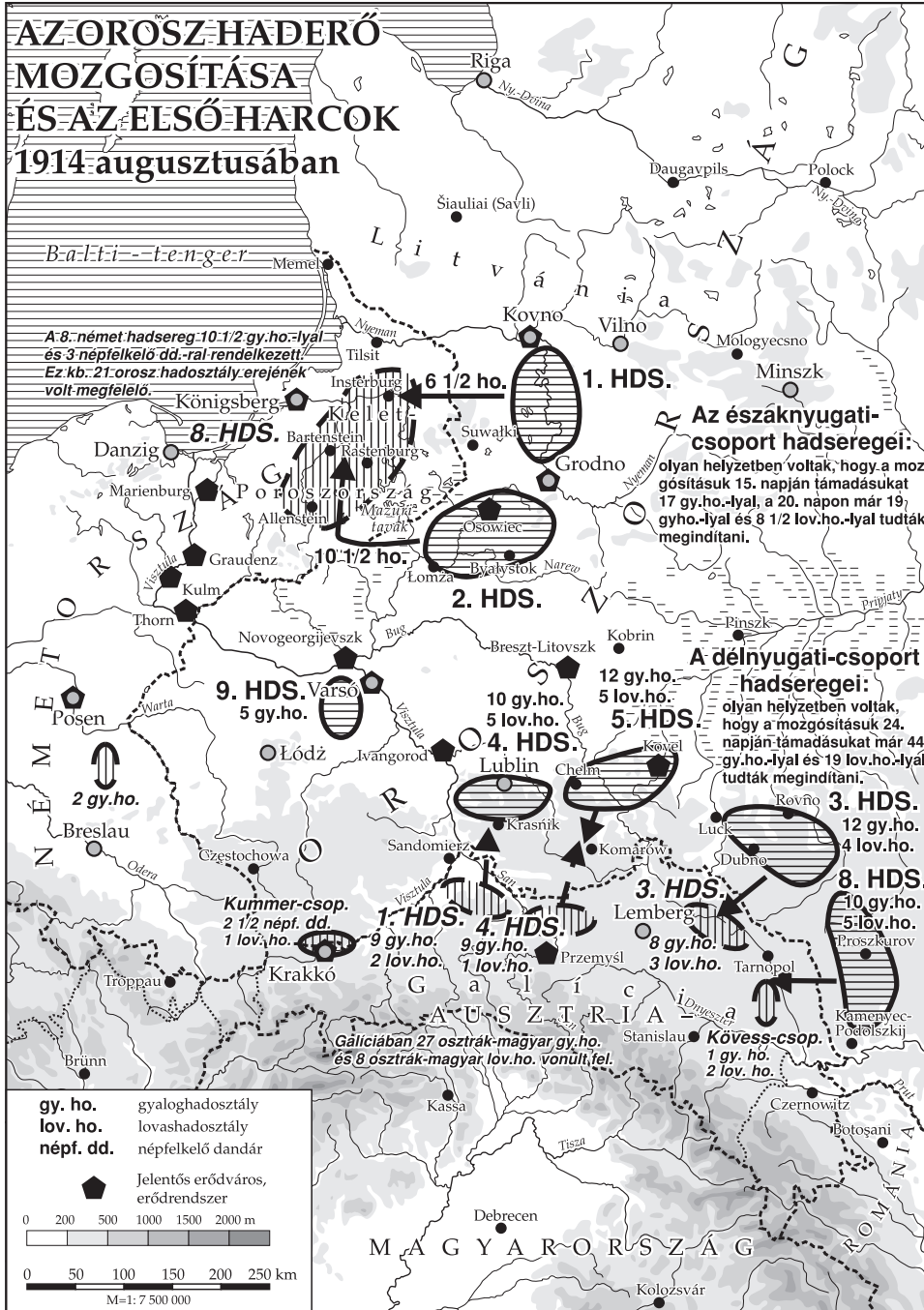

3. térkép. Az orosz vezérkar 1912. márciusi haditerve („G” változat)

4. térkép. A cár elé terjesztett 1913. májusi haditerv

6. térkép. Az orosz haderő mozgósítása és az első harcok 1914 augusztusában